نگاه

فرماندهان ارتش در دوران دفاع مقدس چه کسانی بودند؟

این ۳ فرمانده بزرگ

آرمان شریف

ارتش جمهوری اسلامی ایران در دوران دفاع مقدس از وجود فرماندهان بزرگ و شاخصی بهره می‌برد که توانستند نیروهای ارتشی را در جریان جنگ هدایت کنند. در زمان فرماندهی سرتیپ ولی‌الله فلاحی، بعثی‌ها به ایران حمله کردند و آغازگر جنگ بودند. فلاحی پنجمین فرمانده ارتش پس از پیروزی انقلاب بود و از آغاز جنگ ایران و عراق در جبهه‌ها حضور دائم داشت. به عقیده بسیاری از کارشناسان فلاحی در جرگه یکی از موفق‌ترین رؤسای ستاد در تاریخ ارتش ایران به‌شمار می‌رفت.

پس از عزل بنی‌صدر از ریاست جمهوری، امام خمینی(ره) طی حکمی اختیارات فرماندهی کل قوا را نیز به این شهید والامقام تفویض کردند. یکی از ویژگی‌های او شناخت دقیق و درست از «سازمان ارتش» و چگونگی عملکرد آن بود. در زمان هجوم ارتش بعث عراق به خرمشهر و آبادان، تیمسار فلاحی گفته بود: «من وجب به وجب خاک خوزستان را به علت محل خدمت اولیه‌ام می‌شناسم. با توجه به پیشروی سریع عراق آرزو داشتم ارتش عراق زمینگیر شود که چنین شد. اکنون تنها یک آرزوی دیگر دارم. تنها آرزویم این است که ارتش متجاوز عراق را از اطراف آبادان تا مارد عقب بنشانم.» با طراحی و اجرای پیروزمندانه عملیات ثامن‌الائمه و رفع حصر آبادان آرزوی تیمسار فلاحی برآورده شد و وضعیت راهبردی جنگ دگرگون و زمینه برای پیروزی‌های بزرگ آینده فراهم شد.

چند ساعت پس از پایان این عملیات، فلاحی و چند تن دیگر از فرماندهان ارتش و سپاه که برای نظارت بر اجرای عملیات ثامن‌الائمه در جبهه حضور داشتند، برای ارائه گزارش به امام با یک فروند هواپیمای سی ۱۳۰ نیروی هوایی، عازم تهران بودند اما بر اثر سقوط این هواپیما در حدود ساعت ۸ بعد از ظهر روز هفتم مهرماه سال ۶۰ در بیابان‌های کهریزک، به شهادت رسیدند.

قاسمعلی ظهیرنژاد دومین فرمانده‌ای بود که زمان جنگ فرماندهی ارتش را بر عهده گرفت. امیر ظهیرنژاد در مقاطع حساسی چون شکستن حصر آبادان و آزادسازی خرمشهر نقش سرنوشت‌سازی را در فرماندهی جنگ بر عهده داشت. او همیشه و در هر مسئولیتی که بود، خود را «سرباز وطن» می‌خواند. امیر سرلشکر ظهیرنژاد در بیست‌ویکم مهرماه ۱۳۷۸ چشم از این جهان فروبست و به همرزمان شهیدش پیوست.

اسماعیل سهرابی، بیشترین دوره فرماندهی را در زمان جنگ برعهده داشت. از ۳ آبان ۱۳۶۳ تا ۱۳ اردیبهشت ۱۳۶۷ فرمانده ارتش بود. سهرابی پیش از رسیدن به این مسئولیت، از نخستین روزهای جنگ در کنار دیگر رزمندگان مقابل دشمنان جنگیده بود و با طراحی عملیات غرورآفرین میمک، این منطقه را از لوث دشمنان متجاوز پاک کرده بود.

چند ماه پایانی جنگ را سرلشکر علی شهبازی به فرماندهی ارتش منصوب شد. شهبازی از فرماندهان ارتش جمهوری اسلامی ایران بود که با درجه سرلشکری، فرماندهی ارتش را بر عهده گرفت. او تا سال ۱۳۷۷ و به مدت ۱۰ سال عهده‌دار این مسئولیت بود.

کارنامه ارتش در انقلاب و ماه‌های اول جنگ در گفت‌وگوی «جوان» با امیر جعفر حسنلو

«کمان۹۹» و «مروارید» نفس عراق را در آسمان و دریا گرفت

احمد محمدتبریزی

حضرت امام خمینی در روزهایی که ارتش جمهوری اسلامی با کارشکنی‌های مختلف داخلی و خارجی روبه‌رو بود، با صدور پیامی تاریخی در تاریخ ۲۹ فروردین ۱۳۵۸ خطاب به ملت ایران، سنگ بنای روز ارتش را گذاشتند. در بخشی از پیام ایشان آمده است: «روز چهارشنبه ۲۹ فروردین روز ارتش اعلام می‌شود. ارتش محترم در این روز در شهرستان‌های بزرگ با ساز و برگ به رژه بپردازند و پشتیبانی خود را از جمهوری اسلامی و ملت بزرگ ایران و حضور خود را برای فداکاری در راه استقلال و حفظ مرزهای کشور اعلام نمایند.» به مناسبت این روز، با یکی از نیروهای پیشکسوت ارتش که در حوزه دفاع مقدس نیز پژوهش می‌کند، به گفت‌وگو نشستیم تا نقش ارتش را در طول تاریخ انقلاب به ویژه نخستین ماه‌های شروع جنگ مورد بررسی قرار دهیم. امیر «جعفر حسنلو» در گفت‌وگو با «جوان» از رشادت و توانمندی ارتش در طول تاریخ ۴۰ ساله انقلاب اسلامی ایران می‌گوید.

تابع محض ولی فقیه

ارتش جمهوری اسلامی ایران در میان نیروهای مسلح، یک نیروی متدین، سرفراز، بی‌ادعا و قدرتمند است. این نیرو به هیچ حزب و گروهی بستگی ندارد و فقط از مرجعیت و ولایت فقیه تبعیت می‌کند. نکته مهم دیگر هوشیاری در برابر توطئه‌های داخلی و استکبار جهانی است. در هر زمانی ارتش با تمام امکانات آماده فرمان رهبر انقلاب است. در زلزله کرمانشاه ارتش به فرمان رهبر، جوانمردانه وارد شد و به مردم کمک‌های فراوانی کرد.

حماسه شهید سلامت‌بخش

جوانان ارتشی در زمان انقلاب با هوشیاری ریشه طاغوت را درهم شکستند و یکی از عوامل تسریع‌کننده و تعیین‌کننده در فروپاشی نظام پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی بودند. وجود چنین ارتشی ستودنی است. در زمانی که حضرت امام فرمودند پادگان‌ها را ترک کنید بسیاری از نیروهای مسلح پادگان‌ها را ترک کردند که باعث شد تصورات شاه جهت دفاع ارتش از او را از بین برد و نهایتاً ایران را ترک کند. همین ارتشی‌ها در اسلحه‌خانه‌ها را به روی مردم باز گذاشتند و این همراهی‌شان با مردم روند پیروزی انقلاب را تسریع کرد.

مبارزه مسلحانه تعدادی از کارکنان ارتش با سردمداران و کسانی که نمی‌خواستند همراه مردم باشند یکی دیگر از این موارد است. شهید سلامت‌بخش و عابدی دو ماه به پیروزی انقلاب مانده به گارد شاهنشاهی حمله می‌کنند و ۱۴ نفر از فرماندهان گارد را می‌کشند و ۲۷ نفر را زخمی می‌کنند. این در تاریخ کشور ماندگار است. این حرکت باعث می‌شود دیگر کسی جرأت نکند مقابل حرکت مردم بایستد. تحصن و اعتصاب غذایی که این نیروها در پایگاه‌های شاهرخی و وحدتی داشتند در آن برهه خیلی تأثیرگذار بود. از همه مهم‌تر ۱۹ بهمن ۱۳۵۷ افسران ارتش، همافران و خلبانان در مقابل امام

> سال‌های جنگ را به لحاظ فرماندهی باید به سه دوره تقسیم کرد. در دوره اول فرماندهی جنگ به عهده ارتش است. یعنی سپاه پاسداران تازه در حال شکل‌گیری است و در مناطق عملیاتی فرماندهی فقط به دست ارتش است. در دوره دوم جنگ فرماندهی به صورت مشترک است. در دوره سوم فرماندهی جدا می‌شود و هر ارگان نظامی برای خودش عملیات انجام می‌دهد

با لباس نظامی رژه رفتند و مجموع این کارها نشان می‌دهد که امام به درستی فرمود بدنه ارتش متدین، مذهبی و مردمی است.

کارشکنی دولت موقت

بعد از پیروزی انقلاب و در ۱۹ ماهه اول انقلاب کارهای بزرگی توسط نیروهای ارتش انجام شد. گردان ۱۷۴ لشکر ۲۱ حمزه غائله کمونیست‌ها در ترکمن‌صحرا و آمل را درهم می‌شکند و عوامل آشوب را به دادگاه‌های انقلاب معرفی می‌کند. نیروهای ارتش دقیقاً یک هفته بعد از پیروزی انقلاب این‌گونه به حمایت از کشور آمدند. در کردستان هم شجاعانه با ضدانقلاب جنگیدند.

سپهبد قرنی رئیس ستاد مشترک ارتش، غائله کردستان را به خوبی مدیریت کرد ولی دولت موقت ایشان را مجبور به استعفا کرد. دولت موقت از شروع کارش نگاهی تخریبی به ارتش داشت و همین نگاه موجب استعفای سپهبد قرنی شد و فضایی را ایجاد کرد تا گروهک فرقان در اولین ترورش ایشان را به شهادت برساند. دولت موقت در اقدام دیگری تعداد نیروهای نظامی را کاهش داد و از ۲۸۰ هزار نفر به ۱۵۰ هزار نفر رساند. قراردادهای نظامی را لغو کرد و باعث شد هواپیماهای نظامی به ارتش نرسد. دولت عراق در مقابل سلاح و تجهیزات زیادی مثل هواپیماهای سوخو و موشک‌های اسکات از کشورهای پیشرفته نظامی خریده و توان رزمی‌شان را بالا برده بود.

وقتی که ارتش عراق احساس قدرتمندی کرد فعالیت‌های خرابکارانه‌اش را علیه حکومت ایران شروع کرد. عراق پیش از شروع جنگ ۳۹۷ مورد تجاوز زمینی، هوایی و دریایی به ایران دارد. پایگاه‌های سومار، زین‌القوس، انجیر و فکه را به تصرف درمی‌آورد. صدام در اولین روز سال ۱۳۵۹ رسماً اعلام می‌کند آماده جنگ تمام‌عیار با ایران است. از ایران طلب جزایر سه‌گانه می‌کند و دموکرات‌ها را در کردستان علیه انقلاب نوپای اسلامی می‌شوراند. کارهایی انجام می‌دهد تا در جهان عرب محبوبیت کسب کند تا در صورت حمله و آغاز جنگ بین کشورهای منطقه جایگاهی داشته باشد.

عملیات کمان ۹۹

سال‌های جنگ را به لحاظ فرماندهی باید به سه دوره تقسیم کرد. در دوره اول فرماندهی جنگ به عهده ارتش است. یعنی سپاه پاسداران تازه در حال شکل‌گیری است و در مناطق عملیاتی فرماندهی فقط به دست ارتش است. در دوره دوم جنگ فرماندهی به صورت مشترک است. در دوره سوم فرماندهی جدا می‌شود و هر ارگان نظامی برای خودش عملیات انجام می‌دهد.

در اولین روزهای جنگ که برای کشورمان بسیار مهم و حیاتی است ارتش بسیار توانمند و پرقدرت و بی‌ادعا با تمام وجود در مقابل دشمن ایستادگی می‌کند. عملیات غرورآفرین ارتش به نام «کمان۹۹» در اولین روز مهر فضای بغداد را ناامن می‌کند.

در این عملیات ۲۰۰ هواپیمای ایرانی شرکت داشتند که ۱۴۰ فروند آنها از مرز عبور کرده و ۶۰ فروند هم به پشتیبانی مشغول بودند و خلبانان ایرانی اهداف نظامی ارتش عراق، فرودگاه‌ها و آشیانه‌های نظامی ارتش عراق در مناطق کرکوک، موصل، رشید، حبانیه، ناصریه، شعیبیه، کوت و المثنی را مورد هدف قرار دادند.

در این عملیات از جنگنده- بمب‌افکن‌های اف۵ و اف۴ برای بمباران و شکاری- رهگیرهای اف۱۴ برای محافظت از هواپیماها و بوئینگ ۷۴۷ و بوئینگ ۷۰۷ برای سوخت‌رسانی و سی ۱۳۰ هرکولس برای جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی برای مشخص کردن محل پایگاه‌های موشکی استفاده شد. کمان ۹۹ بزرگ‌ترین عملیات تاریخ نیروی هوایی ایران و عملیاتی موفق بود و باعث برتری هوایی ارتش ایران در ماه‌های آغازین جنگ شد.

این عملیات در زمان جنگ برایمان بسیار افتخارآمیز بود. ارتش بعث که ادعا می‌کرد مثل جنگ شش روزه اعراب و اسرائیل، منابع مادر و صنایع اقتصادی و نظامی ایران را نابود می‌کند، درست یک روز بعد از تهاجم عراق، هواپیماهای ایرانی، بالای سر کشورشان ظاهر می‌شوند و آنها را متوجه اشتباهشان می‌کنند. سردمداران رژیم بعث در جنگی که فکر می‌کردند یک هفته‌ای تمام شود با حضور و شجاعت نیروهای تکاور و خلبانان نیروی هوایی ارتش آنها را متوجه فکر اشتباهشان می‌کند.

شکست حصر آبادان

لشکر ۲۱ حمزه در ۲۳ مهر ۵۹ یک عملیات آفندی انجام می‌دهد. این لشکر با عبور از رودخانه، ایستادگی سختی مقابل دشمن می‌کند. با اینکه این لشکر به تمام اهدافش دست پیدا نمی‌کند ولی سبب می‌شود تا سرپلی برایمان به وجود بیاید. سرپلی که به دست توانای ۱۲۲ شهید این لشکر در همان اولین روزهای جنگ انجام شد و رزمندگان بعدها انتقام خون این شهیدان را در عملیات فتح‌المبین از عراقی‌ها گرفتند.

در اولین سال جنگ عملیات برون‌مرزی در اول آبان ۵۹ توسط شهید علی اقبالی انجام می‌شود و تأسیسات نفتی عراق در موصل مورد هدف قرار می‌گیرد و صدمات زیادی به صنایع این کشور وارد می‌شود. در پی این عملیات، صدام دستور می‌دهد بعد از اینکه هواپیمای شهید اقبالی را ساقط و ایشان را دستگیر می‌کنند جنازه‌اش را در دم نصف می‌کنند. یک قسمت را در موصل و قسمتی را در نینوا دفن می‌کنند و پس از سال‌ها پیکر ایشان به کشور بازمی‌گردد.

۲۶ آبان ۵۹ لشکر ۹۲ با فرمان امام خمینی و توجه آیت‌الله خامنه‌ای، سوسنگرد را از دست عراقی‌ها نجات می‌دهد. وقتی که عراقی‌ها خرمشهر را در چهارم آبان اشغال کردند، روحیه و نشاط زیادی پیدا کرده بودند و چهار روز بعد می‌خواستند آبادان را هم بگیرند و حلقه محاصره ایجاد شده را کامل کنند. به دنبال این بودند محاصره ۳۳۰ درجه‌ای آبادان را کامل کنند و شهر را به طور کامل اشغال کنند ولی شخصیت بزرگی به نام سرلشکر کهتری که به نام ناجی آبادان شناخته می‌شود در کوی ذوالفقاریه در مقابل عراقی‌ها به سختی مقاومت نشان داد و آنها را مجبور به عقب‌نشینی کرد.

مروارید در خلیج فارس

در تاریخ ۷ آذر همان سال عملیات مروارید توسط عراق در آخرین سال جنگ با استفاده از منافقین

ناخدا همتی که زندگی ایشان با ناوچه پیکان گره خورده بود، انجام می‌شود. ایشان نفر اول آموزش‌های نظامی در امریکا بود و زمان اقامتش در فرانسه ناوچه پیکان خریداری می‌شود و او با همان ناوچه به کشور برمی‌گردد و فرمانده همان ناوچه می‌شود. شهید همتی در هفتم آذرماه دو اسکله بسیار مهم عراق که مرکز صادرات نفت عراق بود را ویران می‌کند و بعد توسط هواپیماهای دشمن مورد هدف قرار می‌گیرد و به شهادت می‌رسد.

در اولین سال دفاع مقدس ارتش فداکاری‌های زیادی نشان می‌دهد. شهید چهاروند در ۱۲ مهر حین شناسایی مرز موسیان و عین‌خوش هلی‌کوپترش سقوط می‌کند و بعثی‌ها خودش را دستگیر می‌کنند. سرگرد عراقی ایشان را در یک وضعیت بدی جلوی دوربین‌های تلویزیونی قرار می‌دهد و از او می‌خواهد به امام خمینی توهین کند اما شهید چهاروند آب دهان به صورت سرگرد عراقی می‌اندازد و همین کار باعث می‌شود سر ایشان از تنش جدا شود. بعد از عملیات محرم پیکر مطهرش را به خانواده‌اش تحویل می‌دهند.

در عملیات اچ۳ یا الولید، امیر سرفراز ارتش فرج‌الله برات‌پور فرماندهی هشت فروند هواپیما را برعهده داشت. او در الولید ۴۸ فروند هواپیمای عراقی را در روی زمین نابود می‌کند. این یک دستاورد بسیار بزرگ در مسائل نظامی است که بعثی‌ها شکست‌های بدی را از نیروهای ارتش ایران خوردند.

اتحاد ارتش و سپاه

در دوره دوم جنگ وضعیت بهتر می‌شود. با عزل بنی‌صدر از ریاست جمهوری، فرماندهی کل قوا هم از او گرفته می‌شود و حضرت امام فرماندهی کل قوا را به سرلشکر فلاحی (رئیس ستاد مشترک ارتش) واگذار می‌کند. اولین عملیاتی که ایشان انجام می‌دهد عملیات بسیار بزرگ و غرورآفرین شکست حصر آبادان بود که با همکاری ارتش و سپاه انجام شد.

عملیات طریق‌القدس در بستان نیز عملیات بزرگ و افتخارآمیزی بود که به طور مشترک توسط ارتش و سپاه انجام شد و برای اولین بار نیروهای ایرانی را به مرزهای بین‌المللی رساند. در سال ۶۱ نیز عملیات‌های سرنوشت‌ساز فتح‌المبین و بیت‌المقدس انجام می‌شود. در سال ۶۱ که فرماندهی جنگ بین ارتش و سپاه است حدود ۸۵ درصد خاک ایران از دست عراقی‌ها خارج می‌شود. حدود ۵۰ هزار سرباز عراقی به اسارت گرفته می‌شوند که ۱۹ هزار و ۶۰۰ نفر در عملیات بیت‌المقدس، ۱۷ هزار نفر در عملیات فتح‌المبین و ۱۵۶۷ نفر در عملیات ثامن‌الائمه اسیر شدند.

در سال ۶۲ مشکلاتی به وجود می‌آید. عملیات‌های والفجر مقدماتی و والفجر یک به اهدافشان نمی‌رسند. عملیات محرم هم دستاورد خوبی ندارد. در سال‌های بعد عملیات‌های مهم خیبر، بدر، قادر و والفجر ۸ انجام می‌شود. همچنین در عملیات بزرگ کربلای ۵ دروازه‌های بصره به لرزه درمی‌آید و سازمان ملل متحد قطعنامه ۵۹۸ را می‌نویسد و تا حدودی به خواسته‌های ما در این قطعنامه تن می‌دهد.

ترتیب یک عملیات علیه ایران را می‌دهد و می‌خواهد شهر مهران را از ایران بگیرد. منافقین پس از ورود به شهر در شعارهایشان می‌گفتند «امروز مهران، فردا تهران» که با رشادت فرماندهانی مثل شهید علی صیادشیرازی به عقب رانده می‌شوند و شکست می‌خورند.

در تمام این عملیات‌ها ارتش در کنار سپاه حضور دارد و می‌جنگد. هوانیروز، نیروی هوایی، توپخانه و سایر نیروها همه با همدیگر و با کمک هم به این پیروزی‌ها دست پیدا کردند. در سال هشتم جنگ سپاه نیروهایش را به شمال غرب می‌برد و عملیات والفجر ۱۰ را انجام می‌دهد که هوانیروز ارتش نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در این عملیات داشت.

بعد اجتماعی ارتش

ارتش در تمام دوره‌های مختلف مبارزات انقلابی و جنگ گوش به فرمان رهبرش بوده است. ارتش همچنین از بعد اجتماعی هم تا جایی که در توانش بوده در صحنه حضور داشته و نمونه‌اش را در زلزله کرمانشاه دیدیم که ارتش محبوبیت زیادی در بین مردم زلزله‌زده به دست آورد و بدون ادعا برایشان کار کرد. ارتش در جمهوری اسلامی جایگاه ویژه و مهمی دارد و با فرماندهی سرلشکر امیر موسوی جایگاه و منزلت بسیار بالاتری هم پیدا خواهد کرد.

جدول

طراح: علیرضا سجادی‌فر ■ شماره ۵۳۵۲

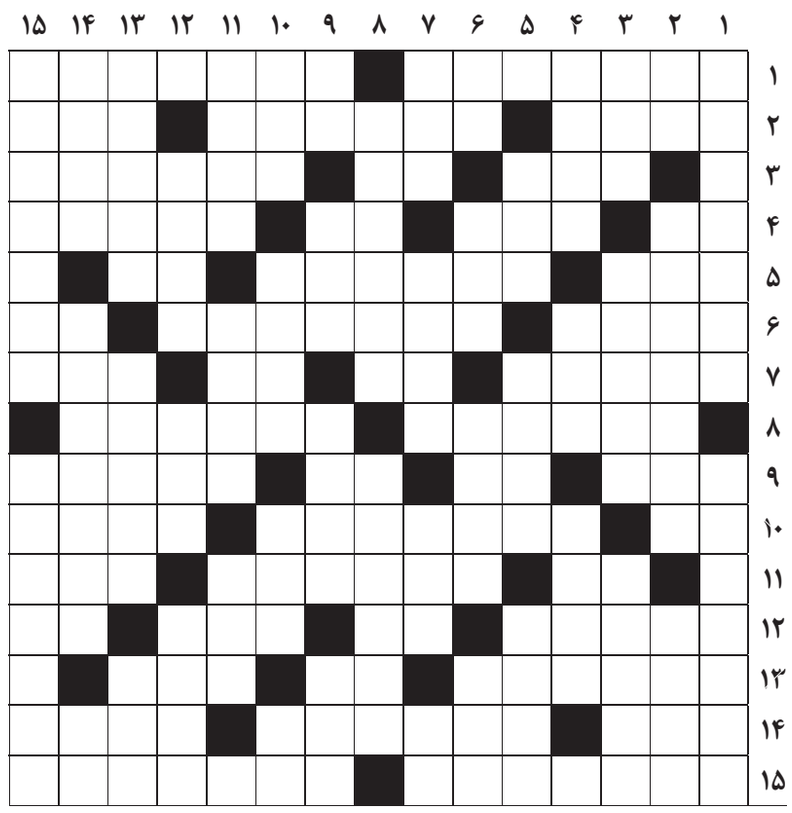

از راست به چپ

■ ۱- بیماری ارثی خونی- نمایشگر رایانه ■ ۲- شلتوک- نجار پرندگان- پشت‌سر ■ ۳- سرند- رمق آخر- از شهرهای استان یزد ■ ۴- ناپسند- کارزار- شامل همه- مبالغی است که از فروش کالا یا ارائه خدمات عاید موسسه می‌شود ■ ۵- وجود دارد- یکی پس از دیگری- ناشنوا ■ ۶- کینه معروف- آخرش خوش است- مادر لری ■ ۷- رد و بدل کردن- هرگز عرب- مرغابی- شهر و تیم فوتبالی در آلمان ■ ۸- لانه پرندگان- تصفیه‌کردن ■ ۹- خبرگزاری اسپانیا- تاقچه بالا- رود شرعی- از منسوبین نزدیک ■ ۱۰- هنوز انگلیسی- ورزشگاه سنتی- نوعی نان ■ ۱۱- پایتخت آلمان غربی سابق- از پادشاهان اشکانی- عدد سه‌رقمی ■ ۱۲- روزنامه- پراکندگی- کارگردان لورنس عربستان- مغرور ■ ۱۳- آوازه- قورباغه- رجل ■ ۱۴- نوعی برنج ایرانی- چاشنی فسنجان- گستره وسیع آبی ■ ۱۵- فقیر و تهیدست- خیابانی از دوره قاجار در مرکز تهران

از بالا به پایین

■ ۱- از بناهای دیدنی شهر اصفهان- بنده، من در نامه‌نگاری رسمی ■ ۲- بنده و شما- فرش گرانبها- نویسنده منفور کتاب آیات شیطانی ■ ۳- دوستی- مدارهای الکترونیکی ظریف- مضطرب و بی‌قرار ■ ۴- محصول سینما- دستی- حی ■ ۵- بخشش- کرمینه حشرات- فیزیکدان هندی برنده نوبل ۱۹۳۰ میلادی ■ ۶- دشمن سخت- عنصر مقدس در نزد زرتشتیان- بیزاری- یک‌چهارم ■ ۷- سخن تب آلود- فریاد و زاری- گاوآهن- اسب تبریزی ■ ۸- ترابری ریلی- نقاشی متحرک ■ ۹- زوبین- تست و امتحان- ابریشم و حریر- نارس ■ ۱۰- صدا و آواز- رشته‌کوه افغانستان- دروازه زمین چوگان- علامت مفعول ■ ۱۱- جنگ- نوشتار؛ خواست- کشت به امید باران ■ ۱۲- از تفرجگاه‌های شمال تهران- رود مرزی- تارمی چوبی یا فلزی ■ ۱۳- نوعی سیم‌کشی ساختمان- از اسامی دختران- شکاف، شکاف ■ ۱۴- پاره‌سنگ ترازو- فیلم علی حاتمی- تصدیق آلمانی ■ ۱۵- نسبت کار مفید یک دستگاه به مقدار انرژی مصرف‌شده- ملتزم

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه‌در‌سه فقط یک‌بار به کار روند.

		۲				۹		
		۶			۴	۱		
		۳		۶	۵			
۱			۲					۸
۹						۳		۵
			۸					۹
	۶			۱			۴	
	۷			۳	۶			
	۴						۸	

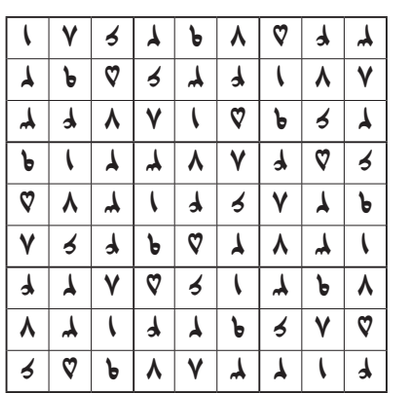

جدول کلمات متقاطع
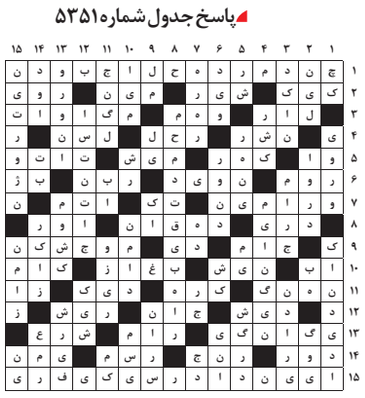
پاسخ جدول شماره ۵۳۵۱